

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öykü Metinlerindeki Karakter Geliştirme Yollarının İncelenmesi

Examination of the Ways of the Character Formation in Story Texts in Secondary School Turkish Textbooks

Sedat Karagül^{a*}

^aBurdur Mehmet Akif Ersoy University, Burdur, Turkey

Öz

Türkçe ders kitaplarında yer alan öykü metinlerindeki “karakter” ögesi, kurgunun yapılandırılmasında ve ileti ile izleklerin öğrenciye aktarılmasında son derece önemli bir yazınsal unsur olma özelliği taşımaktadır. Bu nedenle öykü türü metinlerde yer alan karakterlerin geliştirilme sürecinde özenli bir tutum içinde olunması, ortaya çıkan metnin niteliğini büyük ölçüde etkilemektedir. Lukens (1999), karakter geliştirme yollarını “davranışlarıyla, konuşmalarıyla, fiziksel özellikleriyle, diğer karakterlerin yorumuyla ve yazarın yorumuyla” olmak üzere beş ana kategori altında ele almıştır. Buna göre, bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından yayımlanan ortaokul (5., 6., 7. ve 8. Sınıf) Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde yer alan karakter geliştirme yolları, Lukens (1999) tarafından yapılan sınıflama doğrultusunda betimsel çözümleme yoluyla incelenmiştir. İnceleme sonucunda, Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerdeki karakterlerin genellikle “konuşma yoluyla” ve “yazarın yorumuyla” geliştirildikleri belirlenmiştir. Sayısal olarak az olmasına karşın bazı öykülerde karakterlerin “davranışlarıyla, fiziksel özellikleriyle ve diğer karakterlerin yorumuyla” da geliştirildikleri bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkçe ders kitapları, öykü metinleri, karakter geliştirme yolları.

Abstract

“The character” element in story type texts in Turkish textbooks is an extremely important literary element in constructing the fiction and transferring the message and the courses to the students. Therefore, having a careful attitude in the character formation in the story type texts affects the quality of the end-product to a great extent. Lukens (1999) has categorized the ways of the character formation in five main categories as “through behavior, talk, physical properties, interpretation of other characters, and the author’s interpretation”. In this study, the ways of the character formation in story texts presented in secondary school (5th, 6th, 7th and 8th class) Turkish textbooks prepared by Ministry of National Education Publications were examined using descriptive analysis method according to classification set by Lukens (1999). As a result of the study, it was determined that the characters in the stories in Turkish textbooks were formalized “through speech and author’s interpretation”. Although it is numerically few, it has been determined that in some stories, characters are also formalized “through behavior, physical properties, and interpretation of other characters.”.

Keywords: Turkish text books, story texts, ways of the character formation.

© 2019 Başkent University Press, Başkent University Journal of Education. All rights reserved.

*Bu çalışma, 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda (18-20 Mayıs 2017, Alanya) sözlü bildiri olarak sunulmuş çalışmanın geliştirilmiş biçimidir.

*ADDRESS FOR CORRESPONDENCE: Sedat Karagül, Department Turkish Education, Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Burdur, Turkey. E-mail address: sedatkaragul@gmail.com. ORCID ID: 0000-0003-1829-2809.

Received Date: December 28th, 2018. Acceptance Date: July 17th, 2019.

1. Giriş

Rönesans'tan bu yana, özellikle 19. yüzyıldan itibaren gittikçe gelişerek edebiyatın en yaygın türlerinden biri olarak kabul edilen öykü türü (Kavcar, Oğuzkan ve Aksoy, 2009) Türkçe derslerinde sıklıkla kullanılmakta ve Türkçe dersinin kazandırmayı amaçladığı bilgi ve becerilerin öğrencilere aktarılmasında işlev gören temel araçlardan biri olma niteliği taşımaktadır.

Öykü türünde anlamsal içerik, kendine özgü bir biçimde yapılandırılır. Bu yapılandırmanın ilk aşaması, kahramanın, yerin ve zamanın aktarılmasıyla başlar. Ardından öykünün konusuna göre sorun/durum, yaşanabilecek çatışma ya da çevrilebilecek bir entrikanın sunumu gerçekleştirilir. En sonunda ise düğüm bölümünde zirveye çıkan merak ögesinin giderilmesi amacıyla okurun beklentilerini karşılamak için, öyküdeki sorunun/durumun, çatışmanın ya da entrikanın sonucunun ne olduğu açıklanır. Böylelikle öykü sona erdirilir (Ülper, 2009: 53). Bu yapılandırmanın gerçekleştirilmesinde yararlanılan beş temel öge vardır. Bunlar; yer, zaman, olay, dil ve anlatım ile karakterdir. Karakter, Sever (2013: 75-76) tarafından “sanatçının yarattığı; duygu, düşünce ve tutku yönleriyle geliştirdiği, gerçek yaşamdan da esinlenerek deneyimiyle, birikimiyle, kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirdiği bir kişilik” olarak tanımlanmaktadır.

Eagleton (2016: 58)'in belirttiği gibi karakter terimi Antik Yunan'da ayırt edilir bir nişan bırakmak için kullanılan kaşe anlamına gelen bir sözcükten türemiştir. Sonra bir kişinin imzası da diyebileceğimiz, kişiye has bir özellik anlamı kazanmıştır. Böylece “karakter” sözcüğü, bir insanın nasıl biri olduğunun işareti, resmi ve tasviri olma niteliğini taşımaya başlamıştır. Daha sonra bu sözcük, doğrudan insan anlamına gelmiştir. Başka bir deyişle kişi yerine kullanılan işaret, kişinin kendisi demek olmuştur. İşaretin ayırt edilirliliği, kişinin biricikliği haline gelmiştir. Dolayısıyla “karakter” sözcüğü, parça bütün ilişkisiyle kurulan ad aktarmasına örnektir. Çetin (2007: 161)'e göre de karakter, hiçbir yönden birbirine benzemeyen insanların özgün kişiliklerinin birer yansıması niteliğindedir. Bu nedenle karakter çizme, toplumun, bir grubun kişiler planında çözümlenmesidir.

Edebiyat yapıtlarında da karakter, kişinin biricikliğine vurgu yapan, bu yönüyle kişiyi diğer kişilerden ayıran ve kişinin tüm yönlerine ilişkin niteliklerini bütün olarak yansıtan bir yapıyı temsil etmektedir.

Edebiyat yapıtlarında karakter, önemli bir unsurdur. Özdemir (2002: 222)'in de belirttiği gibi karakter, edebiyat yapıtlarının insanı ve yaşamı tanıtmaya olanak tanıyan en temel unsurlardan biridir. Stevick (2004: 162)'e göre de bir edebiyat yapıtında yer ve zaman unsurları kurgudan ayrı bir boyutta yapılandırılabilenken, karakter unsuru ancak kurguyla birlikte ele alınabilir. Karagöz (2014: 190) de bu doğrultuda yazınsal yapıtlarda karakter unsurunun, diğer yazınsal unsurlarla (yer, zaman, olay, dil ve anlatım) birlikte kurgunun yapılandırılmasında temel bir işleve sahip olduğunu belirtir. Karagül ve İnce Samur (2017: 337)'a göre de özellikle çocuk edebiyatı yapıtlarındaki karakterler, çocukların kitaba yönelik çeşitli duygu ve düşünceler geliştirmelerine, öykünme yoluyla yeni özellikler ve davranışlar edinmelerine yol açtığından kritik bir önem taşımaktadır.

Iris Murdoch da edebi ve felsefi eleştirisinde, bağımsız ve özgür karakterler yaratmanın başarılı bir yazar olmanın önemli bir göstergesi olduğunun tekrar tekrar altını çizmiştir (Wood, 2013: 83). Bu durum da edebiyat yapıtlarında karakter ögesinin ne denli önemli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Karakter, öykülerin başarılı bir biçimde çözümlenebilmesi için de kritik önem taşıyan bir içyapı ögesi olma özelliği taşımaktadır. Bir öyküde yer alan karakterlerin üzerinde yeterince durmadan, karakterlerin özellikleri ve geliştirilme yolları hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmadan o öyküyü tam olarak çözümleyebilmek olanaklı değildir. Bu doğrultuda Temizkan (2009: 160) da anlatmaya dayalı eserlerin tahlilinde üzerinde durulması gereken en önemli unsurun karakterler olduğunu belirtir. Çünkü olay örgüsü karakterler üzerinden ve onların başlarından geçen olayların birleşiminden meydana getirilir. Buna göre okur, yapıttaki kişiler aracılığıyla metnin konusunu, ana ve yardımcı iletilerini tam olarak anlayabilir. Çünkü bir metinde yer alan her bir karakter, farklı bir değer, duygunun, düşüncenin vb. karşılığı niteliğini taşır.

Mechling (2011: 31)'e göre çocuk edebiyatında “karakter” kavramının iki kullanımı vardır. Bunlardan birincisi, eleştirmen ve okurun bir öyküde ya da romanda yer alan kişileri “karakter” olarak gördüğü, bir başka deyişle belirli bir zaman içinde meydana gelen eylemleriyle öyküyü sürdüren figür ya da aktörlerin “karakter” olarak kabul edildiği edebi eleştiriye ait kullanımdır. İkincisi ise bir kişinin ahlaki özelliklerini ifade eden kullanım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocukların karşılaştığı edebiyat ürünlerinde yer alan karakterlerin çocuklar üzerinde çok büyük ve önemli etkileri vardır. Çocukların yazınsal kurgu aracılığıyla karşılaşma olanağı bulduğu karakterler; çocuğun kendini ve başkalarını tanımasına, anlamasına, yaşamı keşfetmesine, sosyalleşmesine katkıda bulunur. Duygudaşlık kurabileceği ve model alabileceği karakterler aracılığıyla çocuk, karşılaşabileceği olaylara nasıl çözüm yolları bulabileceği konusunda duygu ve düşünce üretirken, çevresindeki insanların farklılıklarına, doğaya ve hayvanlara, kısaca yaşama karşı duyarlılık edinebilir (Aslan, 2007; Aslan, 2013; Aslan ve Sever, 2012; Doğan Güldenöğlü, 2018; Saltık, 2012; Sever, 2013; Ural, 2017).

Karakter ögesinin çocuk okurların ruhsal ve bilişsel gelişiminde çok önemli etkilerinin olması, edebiyat ürünlerinde yer alan karakterlerin geliştirilme sürecinde son derece dikkatli ve özenli bir tutum içinde olunmasını gerektirmektedir. Sever (2007: 53)'in de belirttiği gibi çocuklarla buluşturulan edebiyat ürünlerindeki karakterlerin, fiziksel ve ruhsal

özelliklerinin abartıya kaçılmadan, çocuklara insan ve yaşam gerçekliğini sezdirebilecek bir anlayışla geliştirilmesi gerekir. Bu bağlamda karakter geliştirme yolları, yazınsal kurgunun yapılandırılmasında son derece büyük bir önem taşımaktadır. Sever (2007: 53)'e göre kahramanların, karakter özellikleriyle iyi geliştirilmesi, çocukların kahramanı, dolayısıyla değişik kişilik özellikleriyle insanı daha iyi tanıması anlamına gelmektedir. Karataş (2014: 60) da çocuk edebiyatı yapıtlarında karakter geliştirme sürecinde son derece özenli bir tutum içinde olunması ve karakterlerin gerek fiziksel gerekse ruhsal yönden çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak yapılandırılması gerektiğini belirtir.

Lukens (1999), edebiyat yapıtlarında yer alan karakter geliştirme yollarını “davranışlarıyla, konuşmalarıyla, fiziksel özellikleriyle (dış görünüşüyle), diğer karakterlerin yorumuyla, yazarın yorumuyla” olmak üzere beş kategori altında ele almıştır. Bu bağlamda bu çalışmada Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından hazırlanan ortaokul (5., 6., 7. ve 8. sınıf) Türkçe ders kitaplarında bulunan öykü metinlerindeki karakterlerin, Lukens (1999) tarafından belirlenen “karakter geliştirme yolları sınıflaması”na göre incelenmesi amaçlanmıştır.

2. Yöntem

Ortaokul (5., 6., 7. ve 8. sınıf) Türkçe ders kitaplarında yer alan öykü metinlerindeki karakter geliştirme yollarını Lukens (1999)'ın alanyazına kazandırdığı sınıflama yoluyla incelemeyi amaçlayan bu araştırma, var olan bir durumu var olduğu biçimiyle ortaya koymaya çalıştığından (Karasar, 2009) tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Buna göre bu çalışmada Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından yayımlanan 5., 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküler, “betimsel çözümleme” yöntemi kullanılarak “karakter geliştirme yolları” açısından incelenmiştir. Çalışmada betimsel çözümleme türlerinden “kategorisel çözümleme tekniği” kullanılmıştır.

Araştırmanın veri kaynağını 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 9 öykü metni, 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 7 öykü metni, 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 7 öykü metni ve 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 6 öykü metni olmak üzere toplam 29 öykü metni oluşturmaktadır. 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykülerde toplam 50 karakter, 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykülerde toplam 47 karakter, 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykülerde toplam 48 karakter, 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykülerde ise toplam 27 karakter bulunduğu belirlenmiştir. Buna göre 5., 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplam 172 karakter bulunduğu tespit edilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda öykülerde yer alan 172 karakterden 73'ünün geliştirildiği, diğer karakterlerin ise ya arka planda kaldığı ya da yalnızca isimlerinin geçtiği belirlenmiştir. Buna göre bu çalışmada, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından hazırlanan ortaokul (5., 6., 7. ve 8. sınıf) Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde yer alan toplam 73 karakter, “karakter geliştirme yolları” bağlamında incelenmiştir.

Çalışmanın güvenilirlik düzeyini saptamak amacıyla, araştırma kapsamına alınan ders kitaplarındaki öykülerden seçkisiz (random) olarak seçilen 5 öykü metni, iki ayrı araştırmacı tarafından ayrı ayrı incelenmiş, daha sonra bu iki araştırmacının değerlendirmeleri arasındaki tutarlılık kontrol edilmiştir. Bunun için “Güvenirlik = Uzlaşma sayısı / Uzlaşma + Uzlaşmama sayısı” (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 81) biçimindeki formülden yararlanılmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda araştırmacıların değerlendirmeleri arasındaki tutarlılık 0,85 olarak bulunmuştur. Buna göre, araştırmacıların yapmış oldukları değerlendirmeler arasındaki tutarlılık 0,70'in üzerinde olduğundan, bu çalışmada Türkçe ders kitaplarındaki öykü metinlerinin güvenilir biçimde çözümlendiği söylenebilir (Strauss ve Corbin, 1990).

Araştırmada, öykü metinlerinin incelenmesi sonucunda elde edilen verilerin çözümlenmesinde sıklık (frekans) ve yüzde hesaplamaları yapılmış; elde edilen sonuçlar ise sıklık ve yüzde oranları verilerek tablolastırılmıştır.

3. Bulgular

5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykü metinlerdeki karakter geliştirme yollarının sayısal dağılımı Tablo 1’de verilmiştir:

Tablo 1

5. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yer alan karakter geliştirme yollarının sayısal dağılımı

	Davranışlarıyla		Konuşmalarıyla		Fiziksel Özellikleriyle		Diğer Karakterlerin Yorumuyla		Yazarın Yorumuyla	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Uçurtma	0	0	1	3,7	0	0	0	0	0	0
Şeker Dede	1	3,7	0	0	1	3,7	0	0	0	0
Semender Toplantısı	0	0	3	11,1	0	0	1	3,7	0	0
Çöp Ev	0	0	2	7,4	0	0	0	0	0	0
Dilim Dilim Güzel Dilim	0	0	5	18,5	0	0	1	3,7	0	0
Tekerlemeci Dayı	0	0	2	7,4	0	0	1	3,7	0	0
Küçük Kar Tanesi	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3,7
Güneşin Doğduğu Her Yer	3	11,1	2	7,4	0	0	0	0	0	0
Küçük Ebru Ustası	1	3,7	1	3,7	0	0	1	3,7	0	0
TOPLAM	5	18,5	16	59,2	1	3,7	4	14,8	1	3,7

İncelenen 5. sınıf Türkçe ders kitabında 9 öykü metni bulunmaktadır. Bu öykülerde ise toplam 50 karaktere yer verildiği görülmektedir. Öykülerde bulunan 50 karakterden 27'sinin geliştirildiği, geriye kalan 23 karakterin ise geliştirilmediği, ya arka planda kaldığı ya da yalnızca isimlerinin geçtiği belirlenmiştir. 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykülerde geliştirilen karakterlerin her birinin yalnızca bir karakter geliştirme yoluyla geliştirildiği tespit edilmiştir. Buna göre kitapta yer alan öykülerde karakter geliştirme yollarının toplam 27 kez kullanıldığı görülmektedir. Tablo 1'de görüldüğü gibi, 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykülerde 16 (% 59,2) kez konuşma yoluyla, 5 (% 18,5) kez davranışlarıyla, 4 (% 14,8) kez diğer karakterlerin yorumuyla karakter geliştirme yoluna gidilmiştir. Fiziksel özellikleriyle ve yazarın yorumuyla karakter geliştirme yolları ise 1'er (% 3,7) kez kullanılmıştır.

5. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde davranışlarıyla geliştirilen karakter örnekleri aşağıdaki gibidir:

“Ogün, ne yapacağına bir anda karar veremedi. Dönüp dedeye yardım etse okuluna geç kalabilirdi. Yardım etmese, içi rahat etmeyecekti. Trafik ışıklarına baktı. Yeşil ışık hâlâ yanıyordu. Ani bir kararla gerisin geri döndü. Yaya geçidinden koşar gibi geçti karşı tarafa. Gözleri görmeyen adamı elinden tutup karşıya geçirecekti ki kırmızı ışık yaniverdi” (Şeker Dede, s.19).

“Büyük kardeş anlatmaya başladı: ‘Efendim, babamın verdiği parayla tarla kiralayıp buğday ekdim. Paramız on kat fazlaştı,’ dedikten sonra parayı babasının önüne bıraktı” (Güneşin Doğduğu Her Yer, s. 119).

5. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde konuşma yoluyla geliştirilen karakter örnekleri aşağıdaki gibidir:

“‘Bir ben miyim yahu! Burası turistik bir yer değil mi? Yabancılar çekmesinler diye böyle adlar koyuyoruz, ne olmuş yani? Çattık vallahi, herkes yabancı isim koyuyor! Üstelik benimki, onlarınkiyle karşılaştırılınca Türkçe bile sayılabilir. Sen git de onlarla röportaj yap.’ dedi” (Dilim Dilim Güzel Dilim, s. 61).

“Dinle Çınar, belki bizim apartmanda da öyle biri yaşıyordur. Düşünsene, tam elli daire var bu koca binada. Bunlardan biri de öyle olabilir. Öyle bir insan varsa onun yardıma ihtiyacı var demektir. Televizyona, belediyeye haber vermeden böyle insanlara yardımcı olmak gerekir” (Çöp Ev, s. 46).

5. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde fiziksel özellikleriyle geliştirilen karakter örneği ise aşağıdaki gibidir:

“Görme engelli dedenin pamuk gibi bembeyaz saçları, sakalı vardı. Oldukça sevimliydi yüzü. Ressamlar, masal kitaplarına böyle güzel yüzler çizirdi. Kış gecelerinde torunlarına dünyanın en heyecanlı masallarını anlatırlardı” (Şeker Dede, s. 20).

5. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde diğer karakterlerin yorumuyla geliştirilen karakter örnekleri aşağıdaki gibidir:

“‘Ah şimdi dayın olacaktı ki burada! Sana neler neler söylerdi. Öyle güzel tekerlemeler bilirdi ki herkes ona Tekerlemeci Ali derdi’” (Tekerlemeci Dayı, s. 74).

“Anneannem bizi kapıda bekliyordu. Uslu bir çocuk gibi annemin sözünü dinlemiş, tekerlekli valizini almıştı. Sapına da kırmızı kurdele bağlamıştı” (Semender Toplantısı, s. 26).

5. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yazarın yorumuyla geliştirilen karakter örneği ise aşağıdaki gibidir:

“Bir zamanlar gökyüzünde küçük bir kar tanesi yaşırdı. Ailesi ve diğer kar taneleri ile renkli bir hayatı vardı. Her şeye rağmen küçük kar tanesinin yüzünden hüznün ve mutsuzluk eksik olmuyordu. Kar taneleri gökyüzünden yeryüzüne inmek için uygun zamanı ve sıralarının gelmesini beklerlerdi. Küçük kar tanesi bu durumun farkındaydı. Ancak o biraz aceleliydi. Hiç sabrı yoktu. Onun bütünü hayali yeryüzüne inmekti. Yeryüzünü ve insanları çok merak ediyordu. Mutsuzluğunun nedeni de buydu. Annesi kar tanesine sabırlı olmasını, bir gün diğer kar taneleri gibi ona da sıra geleceğini söylerdi. Ancak annesinin tatlı sözleri dahi küçük kar tanesini rahatlatamazdı” (Küçük Kar Tanesi, s. 80).

6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykü metinlerdeki karakter geliştirme yollarının sayısal dağılımı Tablo 2’de verilmiştir:

Tablo 2

6. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yer alan karakter geliştirme yollarının sayısal dağılımı

	Davranışlarıyla		Konuşmalarıyla		Fiziksel Özellikleriyle		Diğer Karakterlerin Yorumuyla		Yazarın Yorumuyla	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Çocuk Kitaplığında Sabah Tartışması	0	0	5	21,7	0	0	3	12,9	1	4,3
Vitrindeki Masal Kitabı	3	12,9	1	4,3	0	0	0	0	0	0
Ömür Boyu Mutluluk	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4,3
İstanbul Liseli Küçük Hasan	2	8,6	0	0	1	4,3	0	0	0	0
Forsa	0	0	1	4,3	2	8,6	0	0	0	0
Dedemin Pili Bitmesin	0	0	0	0	1	4,3	0	0	0	0
Bayram Yeri	0	0	0	0	0	0	1	4,3	0	0
Çocukluk Arkadaşım Sincap	1	4,3	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	6	25,8	7	30,3	4	17,2	4	17,2	2	8,6

İncelenen 6. sınıf Türkçe ders kitabında 8 öykü metni bulunmaktadır. Bu öykülerde ise toplam 47 karaktere yer verildiği görülmektedir. Öykülerde bulunan 47 karakterden 18’inin geliştirildiği, geriye kalan 29 karakterin ise geliştirilmediği, ya arka planda kaldığı ya da yalnızca isimlerinin geçtiği belirlenmiştir. 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykülerde geliştirilen karakterlerin bazılarının birden çok karakter geliştirme yoluyla geliştirildiği tespit edilmiştir. Örneğin; “Çocuk Kitaplığında Sabah Tartışması” adlı öyküde yer alan “Don Kişot” karakterinin hem “diğer karakterlerin yorumuyla” hem de “konuşma yoluyla” geliştirildiği görülmektedir. “Vitrindeki Masal Kitabı” adlı öyküde de “Selim” karakterinin hem “konuşma yoluyla” hem de “davranışlarıyla” geliştirildiği, “Forsa” adlı öyküde “ihtiyar” karakterinin “fiziksel özellikleriyle” ve “konuşma yoluyla” geliştirildiği belirlenmiştir. Buna göre kitapta yer alan öykülerde karakter geliştirme yollarının toplam 23 kez kullanıldığı görülmektedir. Tablo 2’de görüldüğü gibi, 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykülerde 7 (% 30,3) kez konuşma yoluyla, 6 (% 25,8) kez davranışlarıyla, 2 (% 8,6) kez yazarın yorumuyla karakter geliştirme yoluna gidilmiştir. Fiziksel özellikleriyle ve diğer karakterlerin yorumuyla karakter geliştirme yolları ise 4’er (% 17,2) kez kullanılmıştır.

6. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde davranışlarıyla geliştirilen karakter örneği aşağıdaki gibidir:

“Her gün okula gidip gelen öğrenciler, okullarının içler acısı hâlini görünce ‘Bir şeyler yapmalıyız.’ diye düşündüler. Okullarını kendileri boyamaya karar verdiler ve para toplamak için sözleştiler. Öğretmenleri de onların bu fikrine katılıp ellerinden geleni yapacaklarını ifade ettiler. Baharın bütün coşkusu ile geldiği bir ayda, ilk önce duvarları bir güzel temizlediler. Kabaran yerleri kazıdılar. Dökülen yerleri çimentoyla sıvadılar” (İstanbul Liseli Küçük Hasan, s. 81).

6. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde konuşma yoluyla geliştirilen karakter örneği ise şöyledir:

“_ Kaç yıldır esirsin?
_ Kırk!
_ Nerelisin?
_ Edremitli.
_ Adın ne?
_ Kara Memiş.
_ Kaptan mıydın?
_ Evet” (Forsa, s. 74).

6. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde fiziksel özellikleriyle geliştirilen karakter örnekleri aşağıdaki gibidir:

“Fersiz gözlerini, C harfi gibi bükülen belini, titrek ellerini, zayıf ve çelimsiz bacaklarını tepeden turnağa süzdüm” (Dedemin Pili Bitmesin, s. 94).

“Bağın ortasındaki viran kulübenin kapısız giriş yerinden bir ihtiyar çıktı. Saçı sakalı bembeyazdı. Kamburunu düzeltmek istiyormuş gibi gerindi. Elleri ayakları titriyordu. Gök kadar boş, gök kadar sakın duran denize baktı baktı. ‘Hayırdır inşallah!’ dedi. Duvarın dibindeki taş yığınlarına çöktü. Başını iki ellerinin arasına aldı. Sırtında yırtık bir çuval vardı. Çıplak ayakları topraktan yoğrulmuş sanılacaktı. Zayıf kolları kirli tunç rengindeydi” (Forsa, s. 70).

6. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde diğer karakterlerin yorumuyla geliştirilen karakter örnekleri aşağıdaki gibidir:

“Çocuk gibi olmuşt  son zamanlarda nineciğim. Örneğin küçük bir kumaş parçası için benim kızla atışıyor, ‘O benim.’ diyor, vermiyordu. Bazı günler sofrada oğlumla atışıyor, ‘Orada ben oturacağım.’ diyordu. Şayet isteğı yerine getirilmezse çocuk gibi bir köşeye çekiliyor, yüzünü asıyor, küstüyordu” (Bayram Yeri, s. 106).

“Sen herkesi korkutsan da beni korkutamazsın şövalye dostum. O cılız atınla tahta kılıcının forsu orta çağlarda kaldı. Yel değirmenleriyle savaşır gibi davranma bizlere. Biraz kibar olmasını öğren bakalım” (Çocuk Kitaplığında Sabah Tartışması, s. 10).

6. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yazarın yorumuyla geliştirilen karakter örnekleri ise aşağıdaki gibidir:

“Heyecandan kalbi yerinden çıkacakmış gibi çarpıyordu. Kalbinin sesinden âdetâ düşüncelerini duyamaz haldeydi. Belki haklıydı da bu kadar heyecanlı olmakta. 21 yaşına gelmiş, eğitimini sürdürememiş ve düzenli bir iş bulamamıştı” (Ömür Boyu Mutluluk, s. 58).

“Her zaman duymazdı bu sesi. Kitaplar mı konuşmazdı, kendi kulakları mı sağır olurdu, anlayamazdı. O zaman tek kitap olsun okuyamazdı. İçi kararırđı. Çoktandır böyleydi. Ama hava güzel mi, morali yüksek mi, duyardı onların sesini. Bu sesi duydu mu tamamdı. Okumaya iştahı var demektir. Gelsin o zaman kitaplar. Üzerine kapanırdı onların. Saatlerce kendinden geçerdı. Her şeyi unutup giderdi” (Çocuk Kitaplığında Sabah Tartışması, s. 17).

7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykü metinlerdeki karakter geliştirme yollarının sayısal dağılımı Tablo 3’te verilmiştir:

Tablo 3

7. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yer alan karakter geliştirme yollarının sayısal dağılımı

	Davranışlarıyla		Konuşmalarıyla		Fiziksel Özellikleriyle		Diğer Karakterlerin Yorumuyla		Yazarın Yorumuyla	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Unutulmayan Hafta	1	5,0	0	0	0	0	0	0	1	5,0
Miras Keçe	0	0	2	10,0	0	0	0	0	0	0
Pembe İncili Kaftan	1	5,0	1	5,0	1	5,0	0	0	1	5,0
Yeşil Gözlü Kardan Adam	0	0	5	25,0	0	0	0	0	0	0
Son Kuşlar	1	5,0	0	0	1	5,0	0	0	1	5,0
Osmanlı Dürüstlüğü	1	5,0	1	5,0	0	0	0	0	1	5,0
Bir Şekerli Bir Ispanaklı	0	0	0	0	0	0	1	5,0	0	0
TOPLAM	4	20,0	9	45,0	2	10,0	1	5,0	4	20,0

İncelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabında 7 öykü metni bulunmaktadır. Öykülerde yer alan toplam karakter sayısı ise 48’dir. Öykülerde bulunan 48 karakterden 14’ünün geliştirildiğı, geriye kalan 34 karakterin ise geliştirilmediğı, ya arka planda kaldığı ya da yalnızca isimlerinin geçtiğı belirlenmiştir. 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykülerde geliştirilen karakterlerin bazılarının birden çok karakter geliştirme yoluyla geliştirildiğı tespit edilmiştir. Örneğin; *Osmanlı Dürüstlüğü* adlı öyküde yer alan Hasan Ağa karakteri, hem davranışlarıyla hem de konuşma yoluyla; *Son Kuşlar* adlı öyküde yer alan Konstantin karakteri hem yazarın yorumuyla hem fiziksel özellikleriyle; *Unutulmayan Hafta* adlı öyküde yer alan Hilal karakteri hem yazarın yorumuyla hem davranışlarıyla; *Pembe İncili Kaftan* adlı öyküde yer alan Muhsin Çelebi karakteri ise fiziksel özellikleriyle, yazarın yorumuyla, davranışlarıyla ve konuşma yoluyla geliştirilmiştir. Buna göre kitapta yer alan öykülerde karakter geliştirme yollarının toplam 20 kez kullanıldığı görülmektedir. Tablo 3’te görüldüğü gibi, 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykülerde 9 (% 45,0) kez konuşma yoluyla, 4 (% 20,0) kez davranışlarıyla, 4 (% 20,0) kez yazarın yorumuyla, 2 (% 10,0) kez fiziksel özellikleriyle, 1 (% 5,0) kez de diğer karakterlerin yorumuyla karakter geliştirme yoluna gidilmiştir.

7. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde davranışlarıyla geliştirilen karakter örneğı aşağıdaki gibidir:

“Muhsin Çelebi çekinmeden, sıkılmadan, ezilip büzülmeden, gayet doğal bir hareketle kendisine gösterilen şilteye oturdu” (Pembe İncili Kaftan, s. 53).

7. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde konuşma yoluyla geliştirilen karakter örnekleri ise şöyledir:

“_ Hayrola Hasan Efendi?

_ Sorma beyim yanlışlık yapmışsınız. Kumaşların arasına önceden hatalı diye ayırdığım kumaş topu da karışmış.

_ Olsun ağam, o kadar mal arasında ne önemi var?

_ Olmaz efendim, olmaz. Sana hatalı mal satamam. Hadi sen biliyorsun meseleyi, ya senden satın alanlar?

Sonra Osmanlı kusurlu mal satıyormuş derler. Ben ecnebi diyarlarda devletimin şerefini düşürmem, milletimin adını lekeleyemem (Osmanlı Dürüstlüğü, s. 109).

“_ Çünkü ben boyun eğmem, el etek öpmem, dedi (Pembe İncili Kaftan, s. 54).

7. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde fiziksel özellikleriyle geliştirilen karakter örnekleri ise şöyledir:

“Ökseleri cumartesi gecesinden hazırlayan da Konstantin isminde bir adamdı. Galata’da bir yazıhanesi vardı. Zahire tüccarıydı. Kalın, tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri kapanıp açılan üstü kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa bir yürümesi, kalın kalın bir gülmesi...” (Son Kuşlar, s. 88)

“İki dakika geçmeden odanın sedef kakmalı ceviz kapısından palabıyıklı, iri, levent, şen bir adam girdi. İnce, siyah kaşlarının altında iri gözleri parlıyordu. (...) Sadrazam söyleyecek bir şey bulamadı. Böyle göğsü ileride, kabarık, başı yukarı kalkık bir adamı ömründe ilk defa görüyordu” (Pembe İncili Kaftan, s. 53).

7. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde diğer karakterlerin yorumuyla geliştirilen karakter örnekleri aşağıdaki gibidir:

“Dört haftalık gözlemlerime göre Hilal, sessiz, içine kapanık ve sakın biriydi. Sınıfta pek söz almaz, derslere nadiren katılırdı” (Unutulmayan Hafta, s. 32).

“Bahçeye girdiğimizde burnumuzu katmer kokusu dolduruyor. Annem, bütün komşulara götürün, dedi. Koku çok yayılmış, canları isteyebilirmiş. Doğru. Komşunun kokuda bile hakkı var. Böyle düşündüğü için, herkesi, komşuları düşündüğü için, annem gözümde daha çok büyüyor. Kokunun hakkı. Bunu düşünen kaldı mı? (Bir Şekerli, Bir Ispanaklı, s. 124)

7. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yazarın yorumuyla geliştirilen karakter örnekleri aşağıdaki gibidir:

“İş bilirdi, akıllıydı, pratik zekâsıyla kolayca işleri devşiriverirdi. Boylu poslu, güçlü kuvvetliydi ve her şeyden önemlisi de dürüsttü. Hatta yetiştigi ortama göre fazla dürüst sayılırdı. Yıllarca Marsilya, Korsika ve Sicilya ile ticaret yaptı. Halis Girit zeytinyağlarını, Kafkas kürklerini, Halep kumaşlarını, Mısır bedesteninde işlenmiş gümüş takıları, susam, kahve ve baharatları Fransa’ya taşıdı. Şimdilerde otuz yaşını karşılayan Ferdinand namı bir tüccardı” (Osmanlı Dürüstlüğü, s. 104).

“Hani sessiz, zenginliğini belli etmez, mütevazı adamdı da... Konu komşusu severdi hani. Hiçbir şeye, hiçbir dedikoduya karışmazdı. Sabahleyin işine kısa kısa adımlarla koşarken akşam filesini doldurmuş vapurdan çıkarken görseniz; iriliğine, sallapatiliğine, Karamanlı ağzı konuşuşuna, basit ama hesaplı fikirlerine, sevimli şakalarına karşı hakkında kötü bir hüküm de veremezsiniz. Kendi hâlinde, işi yolunda hesaplı yaşayan bin bir tanesinden bir tanesiydi” (Son Kuşlar, s. 89).

8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykü metinlerdeki karakter geliştirme yollarının sayısal dağılımı Tablo 4’te verilmiştir:

Tablo 4

8. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yer alan karakter geliştirme yollarının sayısal dağılımı

	Davranışlarıyla		Konuşmalarıyla		Fiziksel Özellikleriyle		Diğer Karakterlerin Yorumuyla		Yazarın Yorumuyla	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Robinson Cruose	0	0	0	0	0	0	0	0	1	5,5
İhtiyar Çilingir	0	0	1	5,5	0	0	0	0	1	5,5
Çiğdem Der Ki	1	5,5	1	5,5	0	0	2	11,0	0	0
Bir Varmış Bir Yokmuş	0	0	0	0	0	0	4	22,0	0	0
Televizyon Bozulmuş										
Martı	1	5,5	0	0	0	0	0	0	3	16,5
İki İyi İnsan	0	0	0	0	0	0	0	0	3	16,5
TOPLAM	2	11,0	2	11,0	0	0	6	33,0	8	44,0

İncelenen 8. sınıf Türkçe ders kitabında 6 öykü metni bulunmaktadır. Öykülerde yer alan toplam karakter sayısı ise 27’dir. Öykülerde bulunan 27 karakterden 14’ünün geliştirildiği, geriye kalan 13 karakterin ise geliştirilmediği, ya arka planda kaldığı ya da yalnızca isimlerinin geçtiği belirlenmiştir. 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykülerde geliştirilen karakterlerin bazılarının birden çok karakter geliştirme yoluyla geliştirildiği tespit edilmiştir. Örneğin; *İhtiyar Çilingir* adlı öyküde yer alan ihtiyar çilingir karakteri hem konuşma yoluyla hem “yazarın yorumuyla” geliştirilmiştir. *Çiğdem Der Ki* adlı öyküde yer alan Hala karakterinin de konuşma yoluyla, davranışlarıyla ve diğer karakterlerin yorumuyla geliştirildiği görülmektedir. Buna göre kitapta yer alan öykülerde karakter geliştirme yollarının toplam 18 kez kullanıldığı görülmektedir. Tablo 4’te görüldüğü gibi, 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öykülerde 8 (% 44,0) kez yazarın yorumuyla, 6 (% 33,0) kez diğer karakterlerin yorumuyla, 2 (% 11,0) kez konuşma yoluyla ve yine 2 (% 11,0) kez davranışlarıyla karakter geliştirme yolunun kullanıldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerin hiçbirinde “fiziksel özellikleriyle” karakter geliştirme yolunun kullanılmadığı belirlenmiştir.

8. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde davranışlarıyla geliştirilen karakter örneği aşağıdaki gibidir:

“Halam yine iş başındaydı. Nereden duymuşsa horozibiği    eğinin uğursuzluk getirdiğini s  leyip duruyordu. S  ktiğ     ekler yetmemiş gibi hâlâ bah  de dolaşıyor, köşk fideleri de k  kleyip atıyordu yığının üzerine” (Öğdem Der Ki, s. 59).

8. sınıf T  rk   ders kitabındaki   k  lerde konuşma yoluyla geliştirilen karakter   rneği aşağıdaki gibidir:

“Ben oradayken gençten bir adam geldi. Elinde bir değnek vardı. Demirciye uzattı. Bu değneğin ucuna beş on halka geçirilecek. Bu genç adam, onunla her sabah akşam bağa giderken eşeği d  rtecek. Demirci anladı, ses çıkarmadı, duvardan   c beş halka aldı, sanatına vakıf bir adam sessizliğiyle değneğe taktı. Lakin, genç adam, demircinin aksine değneğin yan tarafına bir halka daha taktırmak istiyordu.   ilingirle aralarında bir konuşma başladı.   ilingir, ‘Olmaz, bunun usul   böyledir.’ dedi. Delikanlı usul   bozmakta ısrar ediyordu. ‘Canım sen tak. Nene lazım...’ ‘Takılmaz evladım... Ben kırk yıldır bu sanatı işlerim.’ ‘Canım parasıyla değil mi? Sen takıver, ötesine karışma!’ İhtiyar, belki ısrar etmeyip takacaktı ancak ‘parasıyla’ sözüne fena h  lde içerledi, daha fazla bir şey demeyerek değneği genç adamın elinden aldı, eski taktıklarını da sökerek iade ettikten sonra ‘Biz para aşıklısı değiliz, var başka yerde yaptır.’ dedi” (İhtiyar   ilingir, s. 39).

8. sınıf T  rk   ders kitabındaki   k  lerde diğer karakterlerin yorumuyla geliştirilen karakter örnekleri ise şöyledir:

“Ama abim hep geceye bırakır derslerini. Sanki televizyonun sesini hiç duymamış gibi ödevlerini yapar, ders çalışır. Arada bir gözü televizyona kayar” (Bir Varmış Bir Yokmuş Televizyon Bozulmuş, s. 88).

“Ben halamın bu yönünü hiç anlayamıyordum. Aynı kasabada yaşıyorduk; o yalnız yaşadığı için sık sık bize gelirdi, çoğu geceler bizde kalırdı. Geceleri tırnak kestirmez, merdiven altından kendisi geçmediği gibi bizi de geçirmez; arada bir evimizin önündeki ceviz ağacına konan baykuşu taşlar ya da bize taşlatır; ona, alması için uzattığımız bıçağı ya da makası elimizden almaz, bir yere bıraktırır, ondan sonra alırdı” (Öğdem Der Ki, s. 60).

8. sınıf T  rk   ders kitabındaki   k  lerde yazarın yorumuyla geliştirilen karakter örnekleri ise şöyledir:

“Para için çalışmadığını s  leyen bu fakir ihtiyar, şüphesiz, sanatının aşığıydı. (...) Evet, bu adam para aşıklısı değildi. O, ustalarının postunda oturur bir sanat halifesiydi” (İhtiyar   ilingir, s. 39).

“Martı Jonathan (Canıtın), durgun bir denizde ve üzerinde güneşin altın gibi parladığı bir kıyıda yaşar. Martı Jonathan çoğu martının yapamadığı şeyleri yapmaktadır. Çok y  kselere   mak ve ilginç hareketler yapmak gibi... Jonathan’ın bu özellikleri onu diğer martılardan uzaklaştırmaktadır” (Martı, s. 106).

4. Sonuç ve Tartışma

Bu   alışma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından yayımlanan ortaokul (5., 6., 7. ve 8. sınıf) T  rk   ders kitaplarında yer alan   k   metinlerindeki karakterlerin büyük çoğunluğunun “konuşma yoluyla” geliştirildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre 5. sınıf T  rk   ders kitaplarındaki   k  lerde kullanılan karakter geliştirme yollarından % 59,2’sinin, 6. sınıf T  rk   ders kitaplarındaki   k  lerde kullanılan karakter geliştirme yollarından % 30,3’ünün, 7. sınıf T  rk   ders kitaplarındaki   k  lerde kullanılan karakter geliştirme yollarından % 45,0’inin, 8. sınıf T  rk   ders kitaplarındaki   k  lerde kullanılan karakter geliştirme yollarından ise % 11,0’inin “konuşma yoluyla” karakter geliştirme yolu olduğu belirlenmiştir. 5., 6. ve 7. sınıf T  rk   ders kitaplarında yer alan   k  lerde en çok kullanılan karakter geliştirme yolunun “konuşma yoluyla” karakter geliştirme olduğu saptanmışken, yalnızca 8. sınıf T  rk   ders kitabındaki   k  lerde en çok % 44,0’l  k bir oranla “yazarın yorumuyla” karakter geliştirme yolunun kullanıldığı tespit edilmiştir.

  k  lerde yer alan karakterlerin büyük çoğunluğunun konuşmalarıyla geliştirilmiş olması, öğrenciye   k  lerde karşılaştığı karakterlere   k  nme yoluyla konuşarak kendini nasıl ifade edebileceğini, kendini başkalarına nasıl tanıtılabileceğini yazınsal kurgu aracılığıyla sezdirmesi bakımından son derece önemlidir. Bu bağlamda,   k  lerde karakter geliştirme yollarından en çok “konuşma yoluyla” karakter geliştirmenin kullanılmış olması, öğrencilerin konuşma becerisine de olumlu yönde katkı sağlayabilecek bir etken olarak karşımıza   kmaktadır. T  rk   Dersi   ğretim Programı ve Kılavuzu (2006)’nda belirtildiği gibi, T  rk   ders kitaplarında yer alan metinler, öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirebilecek, aynı zamanda onların kişisel gelişimine fırsat tanıyacak ve onlara yazınsal bir zevk ve bilinç kazandırabilecek özelliklere sahip olmalıdır. Llosa ve Fuentes (2014: 23) de bu doğrultuda, düzgün konuşmanın   ğretiminde edebiyatın son derece işlevsel bir araç olduğunu, özenli ve incelikli konuşmanın yalnızca iyi edebiyattan öğrenilebileceğini savunmakta; insanların iletişim kurmak için gerek duydukları dil becerilerinin yetkinleşmesinde hiçbir disiplin ve sanat dalının edebiyatın yerini tutamayacağını belirtmektedir.

T  rk   ders kitaplarındaki   k  lerde yer alan karakterlerin, kendilerini diğer karakterlere konuşarak tanıtımları, bu   k  lerin öğrencinin insan ilişkilerinde nasıl bir tutum sergilemesi gerektiğine ilişkin de onlara önemli birer yazınsal ipuçları sunmasına olanak tanımıştır.

T  rk   ders kitaplarındaki   k  lerde yer alan karakterlerin genellikle “konuşma yoluyla” geliştirilmiş olması,   k  lerdeki karakterlerin genellikle dolaysız tanıtıldığına işaret etmektedir. Bir başka deyişle,   k  lerdeki karakterlerin tanıtımında yazar, okurla karakter arasından çekilmiş, onları bir bakıma baş başa bırakmıştır. Bu durum, öğrencinin karakteri kendine daha yakın hissetmesine, dolayısıyla da onunla daha kolay ve daha sağlıklı bir biçimde özdeşim

kurabilmesine olanak tanıyabilecek bir etkidir. Canlı (2015: 111) da Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin belirlenmesinde dikkate alınması gereken ilkeler üzerine yaptığı bir çalışmada, metinlerdeki karakterlerin çocuğun ilgi ve gereksinimlerine uygun bir anlayışla geliştirilebilmesi için metinlerde çocuğun özdeşim kurabileceği en az bir karakter bulunması gerektiğini belirtmiş; bu noktada özellikle ana karakter konumundaki karakterlerin çocuk okurun ilgisini çekebilecek, sevgisini kazanabilecek niteliklere sahip olmasının çocuğun karakterin yaşadığı/yaşayacağı olay ve/veya durumları okumaya istek duyabilmesi açısından son derece önemli olduğunu vurgulamıştır.

Bu çalışmada ortaokul (5., 6., 7. ve 8. sınıf) Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerde “konuşma yoluyla” karakter geliştirmeden sonra en çok kullanılan karakter geliştirme yolunun “davranışlarıyla” karakter geliştirme yolu olduğu bulgulanmıştır. Buna göre 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan karakter geliştirme yollarından % 18,5’inin, 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan karakter geliştirme yollarından % 25,8’inin, 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan karakter geliştirme yollarından % 20,0’sinin, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan karakter geliştirme yollarından ise % 11,0’inin “davranışlarıyla” karakter geliştirme yolu olduğu belirlenmiştir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerde “davranışlarıyla” karakter geliştirme yolunun sıklıkla kullanılmış olması, kişilerin davranışlarının ve eylemlerinin onların karakteristik özellikleri hakkında bilgi veren önemli göstergeler olduğundan son derece olağandır. Sever (2013: 95)’e göre de çocuklar için hazırlanan öykü, roman ve diğer anlatılardaki kahramanların karakter özelliklerini tanımamızı sağlayan en önemli gösterge, onların çeşitli durum ya da olaylar içindeki davranışları ve eylemleridir. Çünkü davranışlar ve eylemler, kişinin karakter özelliğinin dışavurumu olarak değerlendirilir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular sonucunda ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerde “konuşma yoluyla” ve “davranışlarıyla” karakter geliştirmeden sonra sıklıkla “diğer karakterlerin yorumuyla” ve “yazarın yorumuyla” karakter geliştirme yolundan yararlanıldığı görülmektedir. Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde “diğer karakterlerin yorumuyla” ve “yazarın yorumuyla” karakter geliştirme yollarının 15’er kez kullanıldığı belirlenmiştir. Buna göre 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan karakter geliştirme yollarından % 14,8’inin, 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan karakter geliştirme yollarından % 17,2’sinin, 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan karakter geliştirme yollarından % 5,0’inin, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan karakter geliştirme yollarından ise % 33,0’ünün “diğer karakterlerin yorumuyla” karakter geliştirme yolu olduğu belirlenmiştir. Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde “yazarın yorumuyla” karakter geliştirme yolunun sıklık oranlarına bakıldığında ise 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan karakter geliştirme yollarından % 3,7’sinin, 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan karakter geliştirme yollarından % 8,6’sının, 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan karakter geliştirme yollarından % 20,0’sinin, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan karakter geliştirme yollarından ise % 44,0’ünün “yazarın yorumuyla” karakter geliştirme yolu olduğu görülmektedir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerde “konuşmalarıyla” ve “davranışlarıyla” karakter geliştirme yolunun, “yazarın yorumuyla” karakter geliştirme yolundan daha çok kullanılmış olması, öykülerde geleneksel anlatım tekniğinden çok, modern anlatım tekniğinin yeğlendiğinin bir göstergesi olabilir. Tekin (2006)’in de belirttiği gibi, anlatılarda karakterlerin davranış biçimlerinin ön plana çıkarılarak okura tanıtılması, geleneksel anlatıdan modern anlatıya geçişin ifadesi demektir. Karakteri yazar tarafından sunulmuş bilgilerle ve tanımlanmış tipolojisiyle değil de sergilediği davranış biçimiyle ve olaylar karşısındaki tepkileriyle, duyguları, felsefesiyle tanımak, karakterin bireyselleşmiş kimliğiyle karşımızda yer almasına olanak tanımaktadır. Modern anlatı “birey” merkezli bir anlatıdır ve “birey” modern anlatıda, anlatıcıya rağmen “bireyselleşme” fırsatını yakalamaktadır. Geleneksel anlatıda, bir anlamda kendisine can veren yaratıcısının (yazarın) mutlak egemenliği altında olan karakter, izin verilen ölçüler içinde konuşabilen ve yine izin verilen sınırlar içinde dolaşabilen kişi konumundayken, bu anlayış, ilk kez gerçekçiler tarafından kırılmış ve Turgenyev’in belirlemesiyle bir bakıma yazarla karakterin “göbek bağı” büyük ölçüde kopmuştur.

Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerdeki karakterlerin, daha çok konuşmalarıyla ve sergilemiş oldukları davranış biçimleriyle öğrenciye sunuluyor olmasının, öğrencilerin “birey olma” sürecine de büyük ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Sever, Kaya ve Aslan (2011: 12)’in belirlemesiyle Türkçe eğitiminin temel amacının öğrencilerin düşünen, duyarlı bireyler olmasını sağlamak olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Türkçe ders kitaplarındaki öykü metinlerinde birey merkezli bir anlatımın yeğlenmiş olmasının olumlu bir durum olduğu düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında yapılan incelemeler sonucunda ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerde en az kullanılan karakter geliştirme yolunun “fiziksel özellikleriyle” karakter geliştirme olduğu belirlenmiştir. Buna göre 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan karakter geliştirme yollarından % 3,7’sinin, 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan karakter geliştirme yollarından % 17,2’sinin, 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan karakter geliştirme yollarından % 10,0’ünün “fiziksel özellikleriyle” karakter geliştirme yolu olduğu belirlenmiştir. Buna karşılık 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin hiçbirinde “fiziksel özellikleriyle” karakter geliştirme yolunun kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kişileri, fiziksel özelliklerinden, dış görünüşlerinden yola çıkarak tanımaya çalışmak, onlar hakkında yargılara bulunmak doğru bir yaklaşım olmadığı gibi, kişiyi yanlış değerlendirmelerle de karşı karşıya bırakabilir. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde en az kullanılan karakter geliştirme yolunun “fiziksel özellikleriyle” karakter geliştirme olması, son derece olağandır. Bununla birlikte, Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerdeki karakterlerin öğrenciye sunulmasında onların fiziksel özelliklerinden ve görünümünden hareket etme yoluna çok fazla gidilmemesi, öğrencilerin, kişileri dış görünüşlerine bakarak değerlendirmemeleri gerektiğini onlara örtük biçimde sezdirmesi bakımından önemlidir. Doğan Güldenoğlu (2017) tarafından yapılan bir çalışmada da, karakterleri resmin önemli işlevlerinden de yararlanarak fiziksel özellikleriyle okura tanıtmının özellikle okulöncesi döneme seslenen çocuk kitaplarında sıklıkla görülen bir durum olduğu belirtilmiştir. Bu yaklaşım, yaş düzeyinin ilerlemesiyle birlikte yerini karakterlerin daha çok konuşmalarıyla ve davranışlarıyla geliştirilmesine bırakmalıdır.

Bu çalışmada ulaşılan sonuçlardan biri de Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerdeki karakterlerin büyük çoğunluğunun geliştirilmemiş karakterler olması, bir başka deyişle “kapalı karakter” özelliği taşımasıdır. Ortaokul (5., 6., 7. ve 8. sınıf) Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerde toplam 172 karakterin bulunduğu, bu karakterlerden 73’ünün geliştirildiği, buna karşılık 99 karakterin ise geliştirilmediği belirlenmiştir. Bu bulgu, Karagül ve İnce Samur (2017) tarafından ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan öykü metinlerindeki karakter özellikleri üzerine yapılan çalışmanın bulgularıyla da örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada da ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerdeki karakterlerin büyük çoğunluğunun kapalı karakter özelliği taşıdığı, bir başka deyişle bu karakterlerin yazınsal kurgu içinde okura tüm yönleriyle ve belirgin biçimde tanıtılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öykülerde yer alan karakterler, olay örgüsünün ve iletilerin okura aktarımında başat bir işleve sahip olduklarından Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerdeki karakterlerin öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun ve onun ilgisini çekebilecek bir yaklaşımla geliştirilmesi, öğrencilerin metinle oluşturacağı yazınsal iletişim sürecinin niteliği bakımından son derece önemlidir. Bu bağlamda öykülerde salt olay örgüsü yoluyla kurgunun yapılandırılmamasına dikkat edilmeli, öğrencinin ilgisini çekebilecek, sevgisini kazanabilecek, neler yaşadığı ya da yaşayacağı konusunda merak uyandırabilecek nitelikteki karakterlerle sıklıkla buluşturulması konusunda gereken özen gösterilmelidir.

Kaynakça

- Aslan, C. (2007). *Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun gelişim sürecindeki yeri*. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri (s. 189-200). 4-6 Ekim 2006, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Aslan, C. (2013). Duyarlık ve düşünceyi geliştirmede çocuk/gençlik edebiyatı. *Çoluk Çocuk Anne Baba Eğitimci Dergisi*, 12, 29-32.
- Canlı, S. (2015). Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin belirlenmesinde çocuğa görelik ilkesi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 98-123.
- Çetin, N. (2007). *Roman çözümleme yöntemi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Eagleton, T. (2016). *Edebiyat nasıl okunur?* (Çev: E. Ersavcı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doğan Güldenoğlu, B. N. (2017). Çocuk edebiyatı yapıtlarındaki yetişkin ve çocuk karakterlerin incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 4768-4780.
- Doğan Güldenoğlu, B. N. (2018). Çocuk romanlarındaki kadın karakter çerçevelerinin sosyal ve kültürel yaşamdaki yerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 17(2), 926-946.
- Karagöz, M. (2014). Karakter çözümlemelerinin kurgudaki yeri: “Bintepe’nin hayaleti” örneği. *Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(22), 189-203.
- Karagül, S. ve A. Ö. İnce Samur (2017). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerdeki kişilerin karakter özelliklerinin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 336-352.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş, E. (2014). Çocuk edebiyatında “karakter” kavramı. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 60-79.
- Kavcar, C., F. Oğuzkan ve Ö. Aksoy (2009). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Llosa, M. V. ve C. Fuentes (2014). *Edebiyata övgü*. (Çev: C. Üster). İstanbul: Notos Kitap.
- Lukens, R. J. (1999). *A critical handbook of children’s literature*. New York: Longman.
- MEB (2006). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (6-8. sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mechling, J. (2011). Character. In P. Nel & L. Paul (Eds.), *Keywords for children’s literature* (pp. 31-34). USA: New York University Press.
- Özdemir, E. (2002). *Yazınsal türler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Saltık, O. (2012). *Portakal* adlı yapıtın tanıklılığında çocuk edebiyatında karakterlerin geliştirilmesi üzerine bir inceleme. S. Sever, C. Aslan, S. Canlı, B. Çıldır, B. N. Doğan, Ö. Kanat Soysal, Ş. Önal, S. Karagöl, Ö. İnce Samur (Yay. Haz.) 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Bildiriler ve Atölye Çalışmaları) (ss. 463-466). 5-7 Ekim 2011, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sever, S. (2007). Çocuk kitaplarında bulunması gereken temel özellikler. Z. Güneş (Ed.), *İlköğretimde çocuk edebiyatı* (ss. 39-64). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Sever, S., Z. Kaya ve C. Aslan (2011). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*. İzmir: Tudem.
- Sever, S. ve C. Aslan (2012). *Çocuk edebiyatı yapıtlarında karakter çerçevesinin oluşturulmasında cinsiyet rollerinin sunuluşu*. S. Sever, C. Aslan, S. Canlı, B. Çıldır, B. N. Doğan, Ö. Kanat Soysal, Ş. Önal, S. Karagöl, Ö. İnce Samur (Yay. Haz.) 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Bildiriler ve Atölye Çalışmaları) (ss. 691-703). 5-7 Ekim 2011, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sever, S. (2013). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem.
- Stevick, P. (2004). *Roman teorisi* (Çev: S. Kantarcıoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Strauss, A. & J. Corbin (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Newbury Park: Sage Publications.
- Tavşancıl, E. ve A. E. Aslan (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Tekin, M. (2006). *Roman sanatı 1 (Romanın unsurları)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Temizkan, M. (2009). *Metin türlerine göre okuma eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ural, S. (2017). Okul öncesi çocuk kitaplarının tanımı. M. Gönen (Ed.), *Çocuk edebiyatı* (ss. 33-56). Ankara: Eğiten Kitap.
- Ülper, H. (2009). *Okuma ve anlamlandırma becerilerinin kazandırılması*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Wood, J. (2013). *Kurmaca nasıl işler?* (Çev: E. Bodur). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.